

राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळांमध्ये
शिक्षणसेवक योजना सुरू करणे

शासन निर्णय क्रमांक : एसएसएन १०९९/(३४०/९९)/माशि-२,
दिनांक : २७ एप्रिल, २०००

- वाचावे:- (१) शासन निर्णय, वित्त विभाग क्रमांक - बीजीटी १०९७/प्रक्र २४-अ/अर्थ-१९,
दिनांक २ जून, १९९८ व १५ डिसेंबर, १९९८.
(२) सचिव, मनुष्यबळ विकास मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे क्र. एफ. २-८/९९-ईई,
दिनांक २१ जुलै, १९९९ चे पत्र.

पार्श्वभूमी :

- माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शिक्षणाचा विस्तार, गुणात्मक वाढ व माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शिक्षणासाठी सुरू केलेल्या विविध योजना यांमुळे माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शिक्षणावरील खर्चामध्ये मोठ्या प्रमाणावर वाढ होत आहे. माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शिक्षणाच्या विस्ताराबरोबरच त्यावरील खर्चामध्येही वाढ होत आहे ही वस्तुस्थिती आहे व यासाठी वाढीव आर्थिक तरतूद उपलब्ध करणे दिवसेदिवस कठीण होत आहे कारण माध्यमिक शिक्षणांतर्गत प्राधान्याच्या इतर बाबींमध्येही वाढ झालेली आहे. या सर्व बाबींचा विचार करता माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळांना सहाय्यक होणारी एखादी पर्यायी योजना कार्यान्वित करण्याची गरज निर्माण झाली आहे.
- काही राज्यांत प्राथमिक शिक्षणाबाबत काही पर्यायी योजना कार्यान्वित करण्यात आलेल्या आहेत. त्या संदर्भात मध्यप्रदेश शासनाने कार्यान्वित केलेली **शिक्षण हमी योजना**, राजस्थान शासनाने सुरू केलेली **शिक्षाकर्मी योजना** व गुजरात शासनाने कार्यान्वित केलेली **विद्यासहायक योजना** इत्यादींचा उल्लेख करता येईल. गुजरात शासनाने जून १९९८ पासून प्राथमिक शिक्षक म्हणून काम करण्यासाठी मानधनावर विद्यासहायक नियुक्त करण्याची योजना कार्यान्वित केली आहे. या योजनेअंतर्गत प्राथमिक शिक्षक पदावर नियुक्ती करण्यासाठी आवश्यक असलेली शैक्षणिक अर्हता प्राप्त करणाऱ्या उमेदवारांना दरमहा रु. २,५०० मानधनावर नियुक्त्या देण्यात येतात. अशाप्रकारे नियुक्ती दिलेल्या उमेदवारांना नियमित सेवेत सामावून घेण्याची हमी गुजरात शासनाने दिलेली आहे. ही योजना मा. गुजरात उच्च न्यायालयाने काही सुधारणा/सूचना करून मान्य केलेली आहे. आता गुजरात शासनाने माध्यमिक शाळांसाठीही हीच योजना सुरू केली आहे.
- केंद्रशासनाने सर्व राज्यांशी चर्चा करून **सर्व शिक्षा अभियान** ही योजना तयार केली आहे. या योजनेच्या प्रारूप आराखड्यात माध्यमिक शिक्षकांच्या पदांचे निर्धारण व निमशिक्षकांची (Para Teachers) नियुक्ती या मुद्द्यासंदर्भात खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे.

While agreeing that the salaries of teachers must be respectable in order that their position in society is respected, it must also be realised that the choice, in the interim

period, is between no teacher and a teacher being paid a substantial emolument but not necessarily full pay-scale. Here also, a provision may be made by the concerned States not to dilute minimum qualification in contravention of the National Council of Teacher Education (NCTE) guidelines in this regard. State specific schemes should work out operational arrangements to ensure that all teachers attain at least twelve years of schooling and two years of training before they are considered for any regular pay scale appointment. It will be up to the States to develop a framework for appointment of teachers within the guidelines of the National Council of Teacher Education. The State may also like to define the duration of the interim period as regards appointment of teachers within the guidelines of the National Council of Teacher Education. The State may also like to define the duration of the interim period as regards appointment of teachers on a lump sum emolument in the light of clear judicial pronouncements in the matter in Gujarat and Madhya Pradesh States.

४. वर नमूद केलेल्या परिस्थितीत महाराष्ट्र राज्यात गुजरात शासनाच्या विद्यासहायक योजनेच्या धर्तीवर पर्यायी योजना राबविणे अत्यंत आवश्यक झाले आहे. यासंदर्भात राज्यातील सर्व माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळांत/कनिष्ठ महाविद्यालयांत आणि अध्यापक विद्यालयात शिक्षकांच्या रिक्त पदांवर **शिक्षणसेवक** नियुक्त करण्याची योजना सुरू करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :

१. राज्यातील सर्व मान्यताप्राप्त खाजगी माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळांत/कनिष्ठ महाविद्यालयांत आणि अध्यापक विद्यालयांत **शिक्षणसेवक योजना** कार्यान्वित करून **शिक्षणसेवक** नियुक्त करण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे. सोबतच्या **जोडपत्र-अ** मध्ये या योजनेचा तपशील देण्यात आला आहे.
२. या योजनेअंतर्गत शिक्षणसेवक म्हणून नियुक्त करावयाच्या उमेदवारास घ्यावयाच्या **नियुक्ती पत्राचा** नमुना **जोडपत्र-ब** मध्ये व शिक्षणसेवक म्हणून नियुक्ती देण्यात आलेल्या उमेदवाराकडून लिहून घ्यावयाच्या **हमी पत्राचा** नमुना **जोडपत्र-क** मध्ये देण्यात आला आहे. त्यात नमूद केलेल्या अटी व शर्तीनुसार माध्यमिक शाळांत/उच्च माध्यमिक शाळांत/कनिष्ठ महाविद्यालयांत आणि अध्यापक विद्यालयांत शिक्षणसेवक नियुक्त करावयाचे आहेत.
३. संबंधित आस्थापनेवर माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळा/कनिष्ठ महाविद्यालय/अध्यापक विद्यालय शिक्षकांची जेवढी पदे मंजूर असतील व त्यांपैकी जेवढी पदे नियमित स्वरूपात भरलेली असतील ती वगळून उर्वरित रिक्त पदांच्या मर्यादेपर्यंत शिक्षणसेवक नियुक्त करावयाचे आहेत. कोणत्याही परिस्थितीत नियमित स्वरूपात भरण्यात आलेली पदे व शिक्षणसेवक म्हणून नियुक्त केलेले उमेदवार यांची एकूण संख्या मंजूर पदांच्या संख्येपेक्षा अधिक असणार नाही याची खबरदारी शिक्षणसेवकाच्या नियुक्तीला मंजुरी देताना संबंधित सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी घ्यावी.
४. हा शासन निर्णय तात्काळ अमलात येईल.
५. शिक्षणसेवकाच्या नियुक्तीवरील खर्च माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शिक्षकांच्या मंजूर पदांवरील खर्च असल्यामुळे तो ती पदे ज्या लेखाशीर्षाखाली मंजूर आहेत त्या लेखाशीर्षाखालीच करण्यात यावा.

६. हे आदेश माजी शासकीय माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळा, शासकीय अध्यापक विद्यालये, तसेच जिल्हा परिषदा, नगर परिषदा व महानगरपालिका यांच्या माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळांना लागू राहतील.
७. हा शासन निर्णय ग्राम विकास विभाग व सामान्य प्रशासन विभाग यांच्या सहमतीने व वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. ८४८/९९/व्यय ५-अ, दिनांक ९ सप्टेंबर, १९९९ अन्वये मिळालेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

ज. मो. अभ्यंकर
उपसचिव, महाराष्ट्र शासन